

Verraders Ko Langendijk en Willy van der Meijden

Marianne Kwant

Inleiding

Er is weinig geschreven over Ko Langendijk en Willy van der Meijden, verraders van vele Velsenaren. Hun namen werden genoemd door mevrouw Guus de Ruiter- van der Hoek in een video die was opgenomen door de Historische Kring Velsen naar aanleiding van 70 jaar bevrijding van Velsen. Guusje van der Hoek was geboren in 1935 in de Van der Zwaagstraat in IJmuiden. Aan het eind van de oorlog moest ze gaan helpen bij bakker Konz aan de Zeeweg. Haar “loon” was een brood per week. Toen ze het bed van kostganger Ko Langendijk moest afhalen vond ze een pistool. Guusje liep huilend weg en werd getroost door zijn vriendin Willy. Ze kreeg toen van Willy een paar schoenen waar ze heel blij mee was. Guus is op 29 december 2019 overleden.

Ko Langendijk

Jacobus Josephus Langendijk, roepnaam Ko, is geboren in Enkhuizen op 29 maart 1912. In 1932 wordt hij ingeschreven in het militaire register en vrijgesteld i.v.m. broederdienst. Hij woont dan in Velsen waar hij kapper is. Hij had 6 jaar lager onderwijs genoten.

Bron: IJC 17 mei 1934

In 1943 is Langendijk getrouwd, heeft drie kinderen en woont in Beverwijk. Hij wordt wachtmeester bij de politie en werkt voor de *Sicherheitsdienst* (SD). Hij staat genoteerd als lid van de NSB en manifesteert zich als verrader en mensenjager. Op 24 maart 1944 overleeft hij op de Wijkerstraatweg in Velsen-

Noord een aanslag door Jan Bonekamp. Op 15 maart 1945 pleegden Hannie Schaft en Truus Oversteegen op het Staten Bolwerk te Haarlem nogmaals een aanslag op Ko Langendijk. Hij overleeft ook deze aanslag maar is voor de rest van de oorlog uitgeschakeld. Als hij op 7 mei door de Binnenlandse Strijdkrachten wordt gearresteerd, ligt hij nog in het ziekenhuis. Samen met zijn vriendin Willy van der Meijden heeft hij vele mensen verraden.

De berechting van Ko Langendijk

Op vrijdag 5 september 1947 staat Ko Langendijk terecht voor het Amsterdamse Bijzondere Gerechtshof. Hij wordt als volgt beschreven: “Een lange man met zwart plakkend haar, gekleed in een licht gestreept pak. De man die tientallen Nederlanders de dood injoeg”. Eén van de getuigen kent de verdachte nog uit de tijd dat hij kappersbediende was. “De drie stuivers fooi, die ik hem ooit gaf werd met een arrestatie beloond.” Langendijk had deze man, tezamen met zijn drie broers opgepakt en overgeleverd aan de Duitsers. Bij een Beverwijkse sigarenwinkel werden bij een huiszoeking 1200 rantsoenen sigaretten buitgemaakt. Zehonderd hiervan verdwenen in de zakken van Langendijk en zijn trawanten.

Distributie-ambtenaar Ko van Leeuwen werd volgens Langendijk echter door hem juist gered van de *Arbeitseinsatz*. Hij werd twee weken later echter door hem gearresteerd omdat hij bij de ondergrondse zou zitten. Van Leeuwen wordt op 8 maart gefusilleerd aan de Amsteldijk te Amsterdam.

Langendijk is betrokken bij een huiszoeking bij de familie Coté in Santpoort op 1 maart 1945. Verschillende verzetslieden, waaronder Jan Coté en Dirk van Rijswijk worden opgepakt. “Ko, laten we samen onderduiken, dat zal jouw straf een hoop verlichten”, had een van zijn arrestanten voorgesteld, die de bevrijding ook niet meer zou beleven. Coté wordt op

6 april 1945 met negen anderen in Limmen gefusilleerd als represaille voor het doden van een jonge Duitse militair. Dirk van Rijswijk wordt op 8 maart gefusilleerd aan de Amsteldijk te Amsterdam tegelijk met Van Leeuwen en andere Velsenaren.

Een van de getuigen in het proces spreekt zijn verontwaardiging uit, dat Langendijk, tezamen met Bram Visser twee urnen met de as van op Westerveld gefusilleerden, waaronder Bonekamp, uit het crematorium heeft gehaald en opgeborgen in het Velser politiebureau.

De verdedigster van Langendijk had vier getuigen à décharge laten oproepen. Slechts één was er gekomen en zijn nogal onsamenhangend verhaal maakte niet veel indruk. Langendijk wordt zestien arrestaties ten laste gelegd met in totaal 49 arrestanten. Achttien van hen kwamen om het leven. Bovendien vermeldt het dossier nog zeven gevallen met dodelijke afloop, want hij behandelde zijn arrestanten ruw en onmenselijk. Het onderzoek naar de wandaden werd gestaakt omdat het Hof meer dan genoeg gegevens had om hem te veroordelen. Het vrijwillige element aan Langendijks handelingen wordt hem zwaar aangerekend. Volgens het Hof is dit een van de zwaarste gevallen die ze behandelen.

De procureur-fiscaal herinnerde aan de twee moordaanslagen die op de verdachte gepleegd werden. De daderes van de tweede aanslag, Hannie Schaft, werd gegrepen en wreedaardig vermoord. Tegen Langendijk wordt de doodstraf geëist zonder recht op cassatie.

Door de procureur-generaal en de IJmuidse Courant wordt gesproken van “moordaanslagen”. Dit wordt later echter door de krant gecorrigeerd: “De aanduiding moordaanslag is onjuist, het waren immers pogingen om het doodvonnis, dat de illegaliteit over hem gevelde had, te voltrekken.”

De verdediging had haar cliënt als een enigszins nonchalante figuur afgeschilderd, die de draagwijdte van zijn handelingen niet overzag.

“Als kappersbediende was hij een tamelijk bekend figuur. Een vlot type, goedhartig, opvliegender, primair reagerend, gemakkelijk te beïnvloeden.” Initiatief is er volgens haar nooit van hem uitgegaan en ze eiste verder onderzoek. Dit leverde echter geen nieuwe ontlastende feiten en in oktober 1948 werd opnieuw de zwaarste straf geëist tegen Ko Langendijk.

Tijdens de derde behandeling van de zaak tegen Ko Langendijk in maart 1949 wordt wederom de doodstraf geëist. Verder vooronderzoek had geen nieuwe feiten opgeleverd. Op 8 april 1949 doet het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam uitspraak en veroordeelt Langendijk tot een levenslange gevangenisstraf en ontzetting uit alle rechten voor de tijd van het leven. Langendijk gaat in cassatie maar in juni 1950 wordt bij het Bijzonder Gerechtshof het beroep verworpen en definitief een levenslange gevangenisstraf vastgesteld.

Twee kogels

Bij de aanslag op 15 maart 1945 door Hannie Schaft en Truus Oversteegen was Langendijk ernstig gewond geraakt. Op 4 december 1949 berichtte de geneesheer bij het Huis van Bewaring in Amsterdam dat bij Langendijk een kogel operatief moest worden verwijderd. Volgens de Geneesheer waren er twee schotwonden en zaten beide kogels er nog in. Eén van de twee veroorzaakte veel last. Voor deze operatie werd Langendijk naar Vught overgeplaatst, om te voorkomen dat hij in een ziekenhuis in de regio Kennemerland terecht kwam.

Gratieverzoek

Op 9 april 1959 krijgt Langendijk gratie, het gratieverzoek is afkomstig van zijn broer Dominicus Langendijk. Zijn straf werd omgezet in 21 jaar, waarna hij al snel werd vrijgelaten want in de zomer van 1959 is hij gesignaleerd op het strand van IJmuiden door een familielid van de door hem verraden Ko van Leeuwen. Langendijk vertrekt vermoedelijk naar Duitsland, waar hij in 1980 door Nederlandse journalisten in Hamburg nog zou zijn opgespoord en geïnterviewd.

Cor Peereboom, slachtoffer van Langendijk

In 1988 wordt Cor Peereboom in de Leidsch Dagblad geïnterviewd over luitenant Kipp, de politiecollega van Ko Langendijk. Cor deed ondergronds werk in Santpoort. “Ik heb Kootje Langendijk nog achter zijn vodden gezeten. Hannie Schaft schoot hem uiteindelijk neer.” Op 22 februari 1945 wordt Cor gearresteerd en overgebracht naar het politiebureau IJmuiden. “Je wist natuurlijk niet wie wie was. Toen bleek de ene luitenant Kipp te zijn, met SS-runen op zijn uniform. Ik had wel eens van hem gehoord: dat was de bloedbeul. En de andere bleek meneer Kootje Langendijk, de gesjeesde kapper uit Broek op Langendijk.” Cor wordt door Kipp zwaar geslagen met een boksbeugel. “Toen we dat gehad hadden, kreeg meneer Kootje Langendijk van hem opdracht om mij een goed pak op m’n donder te geven. Cor werd meerdere keren gemarteld maar heeft niets losgelaten en kwam uiteindelijk op de Weteringschans in Amsterdam terecht. Hij had geluk. Na een dag of drie kwam er controle van het Zweedse Rode Kruis en werd hij naar de ziekenboeg gebracht. “Die Zweden hebben me daar weten te houden tot 30 april 1945, toen alle politieke gevangenen werden vrijgelaten.”

Mevrouw Langendijk

Op of rond Dolle Dinsdag, 5 september 1944, is de echtgenote van Ko Langendijk er met de kinderen vandoor gegaan, naar men zegt ging ze naar Duitsland. Willy van der Meijden vertelde in een van haar verklaringen dat na het vertrek van zijn vrouw Langendijk aan het zuipen was geslagen. Na de bevrijding keert mevrouw Langendijk blijkbaar terug, want in februari 1947 schrijft de procureur-fiscaal bij het bijzonder gerechtshof: “Hierbij deel ik u mede, dat u een bezoekbriefje kunt bekomen bij het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam, Heerengracht 466 voor het bezoeken van uw echtgenoot.” Het briefje is gericht aan: Mevrouw E.M. Langendijk, Kuikensweg 60 te Beverwijk.

Willy Nelly van der Meijden

Willy werd op 23 maart 1923 geboren in Vlaardingen. Vanaf eind 1943 werkte ze bij de Distributiedienst in IJmuiden en sinds december 1944 is ze de vriendin van Ko Langendijk. Willy leerde hem kennen bij een controle van de woning van de familie Van der Meijden, omdat werd vermoed dat ze een onderduiker in huis hadden en dat ze er illegaal woonden. Dit werd niet aangetoond. Na twee zondagen met de SD-man te zijn uit geweest werd ze verliefd op hem. Haar ouders wilden haar toen thuis niet meer zien en zo leefde ze met Langendijk op kamers bij bakker Konz in IJmuiden. Willy kreeg een brief van haar vader en verklaarde hierover later: “Ongeveer een week, nadat ik mijn ouderlijk huis verlaten had, ontving ik een brief van mijn vader, waarin hij schreef, dat ik mijn omgang met Langendijk moest verbreken, dat Langendijk een politieke ploert was en dat hij gehuwd was en drie kinderen had. Verder stond in dien brief, dat wanneer ik mijn verhouding met Langendijk niet verbrak, mijn vader de ondergrondse zou waarschuwen en dat Ko Langendijk en ik Nieuwjaar niet meer zouden beleven. Uit dit alles maakte ik op, dat het niet uitgesloten was, dat Langendijk en ik door de ondergrondse neergeschoten zouden worden. Ik heb dien brief niet aan Ko Langendijk laten lezen, maar ik heb hem den inhoud wel verteld. Mevrouw Konz heb ik de brief wel laten lezen. Ko Langendijk zei, dat hij niet bang was, maar ik was het wel.”

Begin mei 1945 is Willy van der Meijden opgenomen in het St. Antonius Ziekenhuis in IJmuiden, “voor een vrouwenziekte”, zoals ze zelf zei. Hier en daar werd verondersteld dat ze een abortus zou hebben ondergaan. Willy lag nog in het ziekenhuis toen ze op 14 mei 1945 werd gearresteerd en beschuldigd van het verraden van verschillende Velsenaren. Ze had Hannie Schaft aangewezen als hoofddader van de aanslag op haar vriendje Langendijk. Als gevolg hiervan is Hannie vlak voor het einde van de oorlog gefusilleerd ondanks afspraken tussen de Duitsers en de Binnenlandse Strijdkrachten om geen vrouwen meer te fusilleren. Willy werd vanuit het ziekenhuis overgebracht naar bewaringskamp School H IJmuiden-Oost.

De berechting van Willy

Volgens de tenlastelegging had Willy de illegale werkers Kelder, Boerlage, Ko van Leeuwen en Hannie Schaft verraden. Ze ontkende echter het verraad van Kelder en Boerlage. Getuige Lages, tijdens de bezetting chef van de *Sicherheitsdienst*, verklaarde dat Willy aan de SD had medegedeeld dat Hannie Schaft een aanslag op Ko Langendijk had gepleegd. Ook Langendijk werd als getuige gehoord. Willy's liefde voor hem was echter sterk bekoeld want zij verweet hem dat hij de waarheid had verzwegen.

Willy van der Meijden bij het verlaten van de rechtbank.
Bron: IJC 17 okt 1946

Op 17 september 1946 wordt de doodstraf tegen haar geëist. "Geen spoor van berouw kan ik bij deze verdachte ontdekken" aldus de procureur-fiscaal. Verdachte hoort de eis apathisch aan maar barst later in snikken uit. Ze is 23 jaar oud als ze op 30 september 1946 wordt veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf. Willy werd het kiesrecht ontzegd maar kreeg wel recht op cassatie.

In cassatie wordt de zaak in 1947 opnieuw behandeld bij het hof in Den Bosch. Na onderzoek door een psychiater wordt Willy van der Meijden verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. Dit was aanleiding voor de procureur-fiscaal om tien jaar gevangenisstraf te eisen met aftrek van het voorarrest. Uiteindelijk wordt Willy tot zeven jaar minus voorarrest veroordeeld. Zij zat vanaf 14 mei 1945 in de gevangenis. Als zij in 1948 weer in cassatie

gaat tegen dit vonnis wordt dit verworpen en moet zij nog een straf van 4 jaar uitzitten. Willy zal dus rond 1952 vrijgelaten zijn, ze trouwt in 1958 en overlijdt kinderloos in 2012.

Piet van der Meijden

De vader van Willy (Vlaardingen 11 augustus 1889) was gedurende de bezetting enige tijd als *Lagerführer* werkzaam bij de Duitse firma *Wayss und Freitag* te IJmuiden. Hij stuurde een brief aan zijn dochter waarin hij dreigde met hel en verdoemenis. Zo'n brief is uiteindelijk Ko van Leeuwen fataal geworden. Volgens Willy stookte Van Leeuwen haar vader op. Door de Politie Opsporingsdienst is blijkbaar onderzoek gedaan naar Van der Meijden, want hij is op 9 mei 1945 aangehouden. Op 9 oktober 1945 is hij vrijgelaten en op 4 november 1946 is hij onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld. "Betrokkene staat te Velsen niet als illegaal werker bekend. Wel heeft hij gezorgd dat in zijn gezin enige overalls ten behoeve van de illegaliteit werden vervaardigd. Anderzijds echter verzamelde hij gelden en levensmiddelen voor de illegaliteit die uiteindelijk ten eigen bate werden aangewend." In de kringen van de illegaliteit werd hij over het algemeen niet vertrouwd.

Met dank aan Freek van Leeuwen die voor zijn boek **Todeskandidat** veel onderzoek heeft gedaan in het Nationaal Archief en gegevens omtrent Langendijk en Van der Meijden voor dit artikel beschikbaar heeft gesteld.

Bronnen:

IJmuider Courant (IJC): 1 okt 1946, 17 okt 1946, 5 sep 1947, 8 sep 1947, 19 sep 1947, 16 okt 1947, 29 okt 1947, 10 jun 1948, 23 okt 1948, 26 mrt 1949, 8 april 1949, 22 mei 1950
De Waarheid 5 sep 1946
De Volkskrant 17 sep 1946
Wikipedia: Truus Menger-Oversteegen
Een koers, een strijd, de vrijheid, Guus Hartendorf
Erebegraafplaatsbloemendaal.eu
Leids dagblad 4 okt 1988
Todeskandidat, Freek van Leeuwen
Freek van Leeuwen, gegevens Nationaal Archief/CABR
<https://www.haasse-ea.info/deel3.htm>